

Ενδεικτικές
Απαντήσεις Ασκήσεων
Κεφαλαίου 2

■ 1. σελ. 184-185

α)

- i. **κύριο θέμα:** Οι συνθήκες υπό τις οποίες δημιουργείται η τέχνη
- ii. **είδος δοκιμίου:** Στοχαστικό δοκίμιο
- iii. **κύρια πρόθεση του δοκιμιογράφου:** να αφυπνίσει τη φαντασία και τον προβληματισμό του δέκτη
- iv. **δύο βασικά γνωρίσματα του δοκιμιακού λόγου:**
 - **Λογοτεχνική γλώσσα/διατύπωση:** «...τα μεγαλουργήματα της Τέχνης τα γεννάει ο πόνος...»// «Η χαρά [...] είναι δυναμογόνο στοιχείο κι ανοίγει την όρεξη για τη δημιουργία»// «Αν ο έρωτας είναι, όπως λένε, «πάθος ψυχής σχολάζουσας»// «Γιατί η έμπνευση δεν είναι, όπως φαντάζονται οι πολλοί, μια ξαφνική επιφύλαξη του αγίου πνεύματος· είναι έμμονη ιδέα κι έμμονο πάθος. Ένας σκοπός. Ένας αγώνας. Και δεν πρέπει καμιά άλλη ασχολία να διακόπτει αυτή τη συνεχή κυοφορία» κ.τλ.
 - **Γνωρίσματα της λογοτεχνικής γλώσσας είναι η χρήση σχημάτων λόγου:**
 - **Σχήμα προσωποποίησης:** «επικυρωμένα από τους αιώνες», «τα μεγαλουργήματα της Τέχνης τα γεννάει ο πόνος», «σκοτώνουνε τη ζωτικότητα του»
 - **Σχήμα παρομοίωσης:** «σα να αποτελούν απόλυτα αξιώματα»,
 - **Σχήμα μεταφοράς:** «τα μεγαλουργήματα της Τέχνης τα γεννάει ο πόνος», «ο πόνος μειώνει το ζωικό τόνο κι εμποδίζει το πλήριο ξέσπασμα της ψυχής προς τα έξω», «μιας ζωντανής ιδέας ή ζωντανού σκοπού», «σκοτώνουνε τη ζωτικότητα του»

Σημείωση: Ορισμένα σχήματα συνδυάζονται-συνυπάρχουν σε μία φράση, όπως συμβαίνει συνήθως με την παρομοίωση και μεταφορά.

 - **Ζωντανή-παραστατική έκφραση:** «Αυτές τις ανοησίες τις λένε...»// «Οι σκοτούρες να βγάλει το ψωμί του κάνοντας άλλη δουλειά κι όχι Τέχνη...»// «Θέλει καιρό λεύτερο, για να προκόψει»// «...για να δουλέψει με την ησυχία του το έργο...»
 - **Λέξεις-φράσεις με συγκινησιακή φόρτιση:** «Αν δεν πονέσει (υποφέρει, πεινάσει, αρρωστήσει!) ο δημιουργός»// «Η χαρά [...] είναι δυναμογόνο στοιχείο κι ανοίγει την όρεξη για τη δημιουργία»// «Έτσι, διχάζουνε τον εαυτό τους» κ.τλ.
- v. **ταυτότητα του δοκιμιογράφου:** Οι μαθητές και οι μαθήτριες θα αυτενεργήσουν σε αυτήν την απάντηση.

β)

- i. **κύριο θέμα:** οι λόγοι που οι σημερινοί νέοι στρέφονται εύκολα στη χρήση ναρκωτικών ουσιών
- ii. **είδος δοκιμίου:** Αποδεικτικό δοκίμιο
- iii. **κύρια πρόθεση του δοκιμιογράφου:** να αποδείξει τις θέσεις του

(κατά δεύτερο λόγο: να προβληματίσει, ιδίως το νεαρό κοινό).

iv. δύο βασικά γνωρίσματα του δοκιμιακού λόγου:

- **Κυριολεκτική γλώσσα:** «Στην ευρεία διάδοση των ναρκωτικών συντείνει μια αγωγή που συγγέει την ελευθερία με την ελευθεριότητα και κάνει τους νέους ανίκανους για μια στοιχειώδη αυτοπειθαρχηση»// «αναφέρεται στο δικαίωμα να παίρνεις, αλλά και στην υποχρέωση να δίνεις»// «Δύσκολα δεν κάνει κανείς αυτό που κάνουν οι άλλοι».
- **Χρήση συνεκτικών μορίων-φράσεων που εξασφαλίζουν συνοχή μεταξύ προτάσεων-περιόδων αλλά και των δύο παραγράφων του κειμένου:** «ενώ παράλληλα... που αναφέρεται στο δικαίωμα να παίρνεις, αλλά και στην υποχρέωση... Οπότε, όταν η χρήση του “δικαιώματος”... Κάτω από αυτούς τους όρους... οπότε κι η αναζήτηση της ατομικής “λύσης”... Συνεπώς, αν οι φίλοι καπνίσουν το “χόρτο”...»
- **Λέξεις-φράσεις κι άλλα εκφραστικά μέσα που δηλώνουν βεβαιωτικό τόνο: ρήματα σε έγκλιση οριστική:** «Στην ευρεία διάδοση των ναρκωτικών συντείνει μια αγωγή που συγγέει την ελευθερία με την ελευθεριότητα και κάνει τους νέους ανίκανους», «Ο νέος αντιδρά με παραιτήσεις, βρίσκει αντίδοτο στο “τσιγαριλάκι”...»
- **Λέξεις-φράσεις που δηλώνουν τη βεβαιότητα του πομπού για τα γραφόμενα:** «Δύσκολα δεν κάνει κανείς αυτό που κάνουν οι άλλοι. Συνεπώς, αν οι φίλοι καπνίσουν το “χόρτο”, για να «κάνουν κεφάλι», ασφαλώς κι ο νεαρός που δεν έχει κεφάλι θα τους μιμηθεί».
- **Ονοματοποιήσεις:** «η αναζήτηση της ατομικής «λύσης» με καταφυγή στο ναρκωτικό», «η ολοκληρωτική απώλεια του νοήματος της ζωής»

- v. **ταυτότητα του δοκιμιογράφου:** Οι μαθητές και οι μαθήτριες θα αυτενεργήσουν σε αυτήν την απάντησή.

■ 2. σελ. 185

Πρόθεση: Ο δοκιμιογράφος επιδιώκει να συγκινήσει τον δέκτη και να τον ευαισθητοποιήσει αναφορικά με τη θέση που εισηγείται, ότι δηλαδή οι πολιτισμένοι λαοί, ακόμη και μετά από μία περίοδο παρακμής, έχουν τη δύναμη να ανακάμψουν, γιατί μπορούν να στηριχθούν στο ιστορικό τους παρελθόν. **Η ποιητική λειτουργία της γλώσσας βοηθά τον συγγραφέα να επιτύχει αυτόν του τον σκοπό**, καθώς με τις νοερές εικόνες που δημιουργεί («Ο πολιτισμός περνάει όπως το ιώδιο πάνω από τις πονεμένες περιοχές για να τις ιάνει») τέρπει αισθητικά κι εγείρει τη φαντασία του αναγνώστη. **Παράλληλα, οι λέξεις αποκτούν ένα συναισθηματικό βάρος** («κάποιος καινούριος τραυματισμένος»), ώστε αυτός

να συμμετέχει ενεργά σε ό,τι διαβάζει και να **συναινεί με τον γράφοντα**. Ιδίως οι Έλληνες **αναγνώστες** (Βλέπε τίτλο συλλογής δοκιμίων του Ελύτη από την οποία προέρχεται το εν λόγω απόσπασμα) **ενθαρρύνονται και πείθονται να ελπίσουν σε ένα καλύτερο αύριο**. Από αυτή τη σκοπιά ο δοκιμιογράφος τους διδάσκει να στραφούν στον πολιτισμό τους, ώστε να μπορέσουν να ανακάμψουν.

■ 3. σελ. 186

α)

- **χωρίο όπου ο δοκιμιογράφος αποδεικνύει την αξία της μουσικής:**
 - «α. την τέρψη των αισθήσεων από τους ίδιους τους μουσικούς ήχους και τους αρμονικούς ήχους τους· β. τη διανοητική και «πλαστική» χαρά που δίνουν οι μουσικές μορφές με την αρχιτεκτονική συμμετρία και ευρυθμία τους»
 - β) Γλωσσική επιλογή που επιτυγχάνει τα παραπάνω: **χρήση ειδικών όρων της μουσικής:** «α. την τέρψη των αισθήσεων από τους ίδιους τους μουσικούς ήχους και τους αρμονικούς ήχους τους· β. τη διανοητική και «πλαστική» χαρά που δίνουν οι μουσικές μορφές με την αρχιτεκτονική συμμετρία και ευρυθμία τους»
- **χωρίο όπου συγκινεί αναφορικά με την επίδραση που η μουσική έχει στον άνθρωπο:** «Η εκτέλεση ενός μουσικού έργου είναι ένας ολόκληρος άθλος, που προσθέτει κι αυτός στη γενική απόλαυση τις δικές του συγκινήσεις. [...] Όταν αφήνουμε τόνους να υψώνονται ή να πέφτουν, όταν παίζουμε με τους ρυθμούς και τις αρμονίες, γινόμαστε βασιλιάδες, άρχοντες του κόσμου». κ.α.

β) Γλωσσική επιλογή που επιτυγχάνει τα παραπάνω: **ποιητική γλώσσα με σχήματα λόγου:**

- **σχήμα υπερβολής:** «είναι ένας ολόκληρος άθλος»
 - **σχήμα μεταφοράς και προσωποποίησης της μουσικής ως άθλου:** «προσθέτει κι αυτός στη γενική απόλαυση τις δικές του συγκινήσεις».
 - **σχήμα μεταφοράς:** «Όταν αφήνουμε τόνους να υψώνονται ή να πέφτουν, όταν παίζουμε με τους ρυθμούς και τις αρμονίες, γινόμαστε βασιλιάδες, άρχοντες του κόσμου».
- **χωρίο που προβληματίζει αναφορικά με τη σημασία της μουσικής ως καλλιτεχνικής δημιουργίας:** «Βέβαια, μια Μουσική –λέγει– που περιορίζει τις αξιώσεις της έως αυτό μόνο το σημείο, δεν μπορεί να θεωρηθεί καθαρή Τέχνη· στο βάθος μένει μια λεπτή και οργανωμένη μορφή του θορύβου».

β)

Γλωσσική επιλογή που επιτυγχάνει τα παραπάνω: η χρήση του ρήματος «**περιορίζει**» που έχει αρνητική σημασία, η φράση που δείχνει την αρνητική στάση του δοκιμιογράφου απέναντι στο θέμα: «**δεν μπορεί να θεωρηθεί καθαρή Τέχνη**».

4. σελ. 187-188

α) Το δοκίμιο αντλεί το θέμα του από το επίκαιρο γεγονός της έκδοσης ενός βιβλίου που θα εκδώσει μία ομάδα επιστημόνων και, πιο συγκεκριμένα, ψυχολόγων με τίτλο «Φλόγες στο Βαντούτς». Αυτό το γεγονός σχετίζεται ή και ενέπνευσε τη συγγραφή του κειμένου του Ουμπέρτο Έκο, εφόσον αυτός συμμετείχε στην πλαστή εκπομπή που οργανώθηκε ώστε να βγουν τα συμπεράσματα «για τον τρόπο με τον οποίο το κοινό δέχεται, απομνημονεύει και κατορθώνει να κρίνει τις ειδήσεις που του παρουσιάζονται κατά τη διάρκεια μιας πολιτιστικο-δημοσιογραφικής εκπομπής γύρω από ιστορικά ή επίκαιρα γεγονότα», τα οποία και αποτελούν το περιεχόμενο του βιβλίου. Στο τέλος του δοκιμιακού αποσπάσματος φαίνεται καθαρά αυτή η σχέση, εφόσον ο δοκιμιογράφος ξεκαθαρίζει ότι σκοπός του είναι «να εξακριβώσουμε ποιος τρόπος παρουσίασης των ειδήσεων είναι πιο αποτελεσματικός, όχι μόνο στο να επιτρέπει στον θεατή να καταλάβει καλά τα γεγονότα, αλλά και να τα κρίνει με κάποια αυτονομία κι ελευθερία ερμηνείας».

β) β' πληθυντικό ρηματικό πρόσωπο με το οποίο απευθύνετε άμεσα στους αναγνώστες του προκειμένου να ελκύσει το ενδιαφέρον τους για τα συμπεράσματα στα οποία θα καταλήξει αναφορικά με την αποτελεσματικότητα κάθε τρόπου παρουσίασης των ειδήσεων: «Όπως βλέπετε, ο πρώτος τρόπος εξιστόρησης σέβεται...»

α' πληθυντικό ρηματικό πρόσωπο με το οποίο απευθύνεται άμεσα στους αναγνώστες του με τους οποίους ταυτίζεται ως δέκτης ειδήσεων, εγείροντας το ενδιαφέρον και την προσοχή τους, ώστε να προσέξουν στο μέλλον τις πηγές από τις οποίες θα ενημερωθούν έγκυρα κι αντικειμενικά και να διατηρήσουν έτσι το δικαίωμά τους να κρίνουν ελεύθερα τα γεγονότα: Και αν σκεφτούμε τις συνηθισμένες δημοσιογραφικές εκπομπές της τηλεόρασης, θα καταλάβουμε... να εξακριβώσουμε...»

γ) Ο κύριος σκοπός που ο δοκιμιογράφος έγραψε το κείμενο είναι, σύμφωνα με όσα γράφει στην τελευταία παράγραφο του δοκιμιακού αποσπάσματος, να ευαισθητοποιήσει-προβληματίσει το αναγνωστικό κοινό για το σοβαρό ζήτημα της έγκυρης ενημέρωσης που επιτρέπει στον πολίτη να κρίνει ελεύθερα τα γεγονότα που συμβαίνουν, όπως φαίνεται από το επιλογικό απόσπασμα: «να εξακριβώσουμε ποιος από αυτούς είναι πιο αποτελεσματικός, όχι μόνο στο να επιτρέπει στον θεατή να καταλάβει καλά τα γεγονότα, αλλά και να τα κρίνει με κάποια αυτονομία κι ελευθερία ερμηνείας».

2.1,2

Χρονομετρημένο Τεστ Αξιολόγησης

Ενδεικτικές Απαντήσεις (σελ 190-192)

A1-B3, A2-B1, A3-B5, A4-B4, A5-B2

■ σελ. 194-196

i.

α) Γνωρίσματα συνομιλίας με τους αναγνώστες που κάνουν το δοκίμιο να μοιάζει σαν να είναι γραμμένο περισσότερο για να ακουστεί παρά για να διαβαστεί (σχέση του δοκιμίου με το γραμματειακό είδος της συνομιλίας):

- α' πληθυντικό ρηματικό πρόσωπο κι αντίστοιχα προσωπική και κτητική αντωνυμία με τα οποία ο δοκιμογράφος επικοινωνεί άμεσα με το αναγνωστικό κοινό και του μεταφέρει το μήνυμά του: «*Το πέρασμα των χρόνων μόνο στην εξωτερική μας εμφάνιση μπορεί να προκαλέσει ρωγμές. Η ψυχή, όμως, πάντα μένει νέα, και μόνο εμείς μπορούμε να καθορίσουμε αν οι ρυτίδες του προσώπου μας μπορούν να επεκταθούν και στην ψυχή μας».*
- β' ενικό ρηματικό πρόσωπο κι αντίστοιχα προσωπική αντωνυμία με τα οποία ο δοκιμογράφος επικοινωνεί άμεσα με το αναγνωστικό κοινό και του μεταφέρει το μήνυμά του: «*Είναι η αξεδίψαστη δίψα για δράση, ώστε να μη σου μένει καιρός να γεράσεις».*

β) Το κείμενο μας διδάσκει ότι ο άνθρωπος δεν πρέπει καθώς περνούν τα χρόνια να αισθάνεται γέρος και να παραιτείται, να χάνει τη δίψα/διάθεση για ζωή. Λέξεις-φράσεις που επαναλαμβάνονται ως «εργαλεία», δηλαδή μέσα που δίνουν έμφαση σε αυτό το μήνυμα του δοκιμογράφου, είναι το ζεύγος νέος-γέρος και τα συνώνυμά τους. Το μήνυμα μεταφέρεται κυρίως μέσω του θετικού νοήματος που μεταφέρει η πρώτη λέξη (νέος-νεότητα):

«Τα γεράματα δεν αρχίζουν... Όταν κάποιος αισθάνεται γέρος, γίνεται γέρος... ώστε να μη σου μένει καιρός να γεράσεις... Μερικοί άνθρωποι έζησαν πάντα σαν γέροι...».

«Η ψυχή, όμως, πάντα μένει νέα... όταν κάποιος αισθάνεται νέος, γίνεται νέος ή είναι νέος... Η πίστη και η αγάπη του ανθρώπου γι' αυτό που κάνει είναι το «κουμπί» της νεότητας. Άρα το μυστικό της νεότητας... κάποιοι άλλοι πέθαναν σε μεγάλη ηλικία νέοι και ακμαίοι. [...] Γενικότερα, νέος είναι αυτός που δεν εγκαταλείπει τα ιδανικά του».

ii.

α) Το κείμενο αναφέρεται σε ένα σοβαρό θέμα που παρατηρεί ο συγγραφέας ότι είναι επίκαιρο-σύγχρονο, χωρίς να παίρνει όμως αφορμή από συγκεκριμένο γεγονός της επικαιρότητας, όπως συμβαίνει με το άρθρο: «*Το σκηνικό, μέσα στο οποίο κινούμαστε...».*

β) Ο συγγραφέας δεν περιορίζεται σε υποκειμενικά σχόλια αλλά αναπτύσσει ένα επιχείρημα με το οποίο προσπαθεί να αποδείξει ότι η ελευθερίας μας είναι επιφανειακή και περιορισμένη («Το σκηνικό, μέσα στο οποίο κινούμαστε, ενώ μοιάζει να είναι πολυδύναμο και ευέλικτο, πίσω από αυτήν την ευκολία του συχνά μας παγιδεύει, μας αφαιρεί δηλαδή αυτό που φαίνεται να μας προσφέρει, την ελευθερία μας»), εφόσον η πληροφόρηση είναι κατευθυνόμενη («η αυξημένη πληροφόρηση μια κατευθυνόμενη απ' έξω κατήχηση») κι ο σύγχρονος άνθρωπος πλεονέκτης («Και η μεγαλύτερη προσφορά αγαθών ένα πάθος πλεονεξίας»), ώστε τελικά η δημοκρατία υπονομεύεται («Μέσα σ' έναν τέτοιο αμφίσημο χώρο, η λειτουργία της δημοκρατίας κινδυνεύει να εκπέσει σε μια ψευδαίσθηση άσκησης ελευθερία»). **γ)** Τελικά το κείμενο αυτό, αν και συνιστά δημοσίευμα σε περιοδικό, από τον τίτλο του οποίου αντιλαμβανόμαστε ότι ασχολείται με ζητήματα ιστορικά, «Κυπριακή Μαρτυρία», μοιάζει περισσότερο σε δοκίμιο, εφόσον το θέμα είναι καθολικού ενδιαφέροντος (ο συγγραφέας εκφράζεται σε α' πληθυντικό: «συχνά μας παγιδεύει, μας αφαιρεί... μας προσφέρει, την ελευθερία μας») κι έχει σοβαρές προεκτάσεις. Τέλος, το επιχείρημα που αναπτύσσεται σε αυτό το απόσπασμα είναι αυστηρά οργανωμένο, όπως συμβαίνει στα αποδεικτικά δοκίμια, επικαλείται τη λογική των αναγνωστών-στριών, τους οποίους και τις οποίες στοχεύει να προβληματίσει και να πείσει.

iii.

α) Γνώρισμα περιεχομένου: Ο συγγραφέας με αφορμή την επίσκεψή του στη γενέτειρά του, τα Χανιά της Κρήτης («αγνάντευα ώρα πολλή το πέλαγος που με χώρισε, πάνε χρόνια τώρα πολλά, από το πατρικό μας σπίτι στα Χανιά»), αναπολεί στιγμές του παρελθόντος, περιγράφει την πόλη όπου μεγάλωσε («τις αγαπημένες μορφές που πρωτοείδαν τα μάτια μου, τους χώρους της μικρής μας πόλης, τις αυλές, τα σοκάκια και χαμηλά στο λιμάνι τους μόλους με τα δεμένα καΐκια»), νοσταλγεί την παιδική του ηλικία («Κι ας μην τις λέω αναμνήσεις, που είναι λίγο, μα ζωντανά αισθήματα που πλημμύρισαν το θυμητικό μου και μου έσφιξαν την καρδιά σα ντύθηκα τα κρητικά για να παρουσιαστώ στη σκηνή»), τα αγαπημένα πρόσωπα της οικογένειάς του, ιδίως τον πατέρα του («Μιας και στάθηκα στα στιβάνια με τη βράκα και το μιτανογέλεκο, το ένιωσα πως το κορμί μου ανασηκώθηκε και το πόδι βρήκε το ζάλο της γνήσιας περπατησιάς. Ήμουν άξαφνα ο πατέρας μου ολόιδιος, ήθελα δεν ήθελα, κι άλλο δεν μπορούσα παρά να υποταχτώ στους τρόπους του, στις κινήσεις και το ήθος του. Αυτόν έπαιζα στη σκηνή, ασυναίσθητα βέβαια περισσότερο, μα και συνειδητά πιστεύω, αφού ένιωσα εκείνη την αφελή αγαλλίαση της αντάμωσης με το φυσικό μου εγώ»).

Αναδρομική αφήγηση από έναν ενδοδιηγητικό-αυτοδιηγητικό αφηγητή σε α' ενικό ρηματικό πρόσωπο: «Τις νύχτες πάλι αργά από την ίδια θέση δοκίμαζα να ξεσηκώσω τα φαντάσματα του παλιού κόσμου, τις αγαπημένες μορφές που πρωτοείδαν τα μάτια μου, τους χώρους της μικρής μας πόλης...»

Καταγράφει σκέψεις και συναισθήματα σε προσωπικό-εξομολογητικό τόνο: «μου έσφιξαν την καρδιά σα ντύθηκα τα κρητικά για να παρουσιαστώ στη σκηνή», «ένιωσα εκείνη την αφελή αγαλλίαση της αντάμωσης με το φυσικό μου εγώ».

Απλό-καθημερινό λεξιλόγιο σε οικείο ή και λαϊκό ακόμη ύφος: «Ευλογητός ο Θεός – γιατί έτσι ξανάζησα νοερά, μα και άμεσα με τους ανθρώπους που πρωτογνώρισα, αυτούς που μου έμαθαν την ανθρωπιά, την εργασία, την περηφάνια και τον πόλεμο». // «... λευτερώθηκαν έτσι στο λεπτό θεμελιακές λέξεις κι έννοιες από την αδράνεια της γνώσης και της εμπειρίας: “Βουνό”, “θάλασσα”, “περγιάλι”, “πατέρας”, “μάννα”, “αδελφός”, “φίλος”, “αγάπη”, “πατρίδα”...».

- β) Οι μαθητές κι οι μαθήτριες θα αυτενεργήσουν σε αυτήν την απάντηση, χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα επίθετα, μετοχές και ουσιαστικά για να αποδώσουν τα συναισθήματα που τους κατακλύζουν: π.χ. συγκίνηση/συγκινημένος-η/συγκινητική αφήγηση κ.τλ.**

2.3

Χρονομετρημένο Τεστ Αξιολόγησης

Ενδεικτικές Απαντήσεις (σελ 197)

1. ΣΩΣΤΟ
2. ΣΩΣΤΟ
3. ΛΑΘΟΣ
4. ΛΑΘΟΣ
5. ΛΑΘΟΣ
6. ΣΩΣΤΟ
7. ΛΑΘΟΣ
8. ΛΑΘΟΣ
9. ΣΩΣΤΟ
10. ΣΩΣΤΟ